

1988-07-01

วิจารณ์หนังสือ : สอกราบวัฒนธรรมฝรั่ง ของ ส. ศิวรักษ์

บุษสง ชัยสิงห์กานานาท์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jletters>

Part of the [Arts and Humanities Commons](#)

Recommended Citation

ชัยสิงห์กานานาท์, บุษสง (1988) "วิจารณ์หนังสือ : สอกราบวัฒนธรรมฝรั่ง ของ ส. ศิวรักษ์," *Journal of Letters*: Vol. 20: Iss. 2, Article 12.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jletters/vol20/iss2/12>

This Editorial is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Letters by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วิจารณ์หนังสือ

ลอกกราบวัฒนธรรมฝรั่ง ของ ส. ศิวรักษ์

ข้าพเจ้าจะแบ่งบทวิพากษ์นี้เป็นของส่วน ส่วนแรกจะชี้ให้เห็นปัญหาที่ผู้อ่านจะพบและข้อผิดพลาดในการมองแบบของท่านผู้เขียนหนังสือนี้ ส่วนที่สองจะชี้ให้เห็นความผิดพลาดที่สำคัญในเนื้อหาอาจมีการโยงข้ามไปมาบ้างในสองส่วนตามแต่จำเป็นในความเข้าใจในทีนั้น ๆ โดยที่ส่วนที่หนึ่งจะมีความสำคัญมากกว่า ถ้าการมองผิดพลาดแล้ว และวิธีการที่ใช้ไม่ระวังพอย่อมมีผลต่อความสับสนในเนื้อหาไปด้วยส่วนที่สองจึงเป็นการยกตัวอย่างความผิดพลาดในเนื้อหาอันเป็นผลพวงจากความผิดพลาดในส่วนแรก

(๑) ถ้าเพียงสำนักพิมพ์จะยังคงซื้อหนังสือเล่มนี้ไว้เช่นเดิม “มาเข้าใจวัฒนธรรมฝรั่ง กันดีกว่า” พร้อมกับไมล์ไม้งเล็บ “(บางแง่มุม)” ท้ายคำ “วัฒนธรรมฝรั่ง” ด้วย ไม่เพียงจะตรงกับเนื้อหาของหนังสือ ยังไม่เป็นการคุกคามจิตใจจริงอีกด้วย ส. ศิวรักษ์ผู้เขียนเองได้แสดงความตระหนักว่าเรื่องที่ตนเขียนยังพ่วงอยู่ “เพราะวัฒนธรรมย่อมต้องรวมถึงความงามตามสาขาต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะจิตรกรรม ประติมากรรม และดนตรี ทั้งยังโยงถึงนิติกรรมและอื่น ๆ อีก หากขยายความมากไปจะพินเฝือ และเกินสติปัญญาของข้าพเจ้ายิ่ง ๆ ขึ้นทุกทีทั้งเวลาที่มีน้อย จึงต้องระงับไว้” และแม้ว่าบางแง่มุมของ “วัฒนธรรมฝรั่ง” นี้จะเป็นแง่มุมสำคัญตามความเข้าใจของท่านผู้เขียนซึ่งเห็นว่า “หลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมาผูกติดอยู่กับวิทยาศาสตร์มากนัก ข้าพเจ้าจึงต้องอธิบายไปตามแนวนั้น” ท่านผู้เขียนก็ยังตระหนักอยู่ว่า “หากข้าพเจ้ามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์น้อย เกรงจะเขียนผิดพลาด” จึงต้องวาน “ผู้รู้” หลายท่านให้ช่วยตรวจสอบ ซึ่งก็น่าเสียดายยิ่งที่ความเข้าใจของท่านผู้เขียนต่อเรื่องก็ยังผิดพลาดอยู่ดี

ข้อ “มาเข้าใจวัฒนธรรมฝรั่ง (บางแง่มุม) กันดีกว่า” เป็นความพยายามของผู้เขียนที่จะเข้าใจถึงวัฒนธรรมนั้น ซึ่งแม้จะเข้าใจคลาดเคลื่อน เราผู้อ่านก็ยังเข้าใจได้ว่า คือความพยายามที่จะเข้าใจต่างวัฒนธรรม แม้ว่าจะลุ่มหลงก็ตาม แต่ “ลอกคราบวัฒนธรรมฝรั่ง” นั้นหากไม่เข้าใจสิ่งที่ลอกคราบ ก็จะเป็นเพียงการลอกคราบสิ่งนั้นในความเข้าใจของผู้เขียนเท่านั้นซึ่งอาจไม่เกี่ยวอะไรเลยกับสิ่งที่ลอกตามที่มันเป็นจริง ๆ ก็ได้ นี่ก็สิ่งที่สมควรตระหนักหากจกตั้งชื่อหนังสือเพียงแค่หวังชื่อสะดุดตา (ถ้าไม่ใช้การชื่นชมกันอย่างไม่วิพากษ์ หรือยิ่งกว่าคือสอพลอกัน) เพราะได้ทำให้ผู้เขียนต้องกลายเป็นตัวคุ้ยโวไ้อวดไปทั้ง ๆ ที่ (ข้าพเจ้าเชื่อว่า) ท่านผู้เขียนไม่ประสงค์เช่นนั้น

(๒) สำหรับหนังสือที่มุ่งเสนอแนวคิดบางอย่างเช่น ชวนเชื่อให้คิดตามเช่นนั้นไม่ว่าผู้เขียนจะออกตัวว่าไม่มีความตั้งใจจะ “ได้ลุ่มลึกในทางวิชาการลงไปในแขนงใดแขนงหนึ่งนั้นหาไม่ได้” ก็ไม่อาจเลี่ยงจากการนำมาพิจารณาความลุ่มลึกในเรื่องนั้น ๆ ไม่ งานเขียนชิ้นหนึ่ง ๆ ที่มุ่งเสนอข้อคิดให้เป็นแนวทางสังคม ต้องละเอียดอ่อนในการเขียนและระมัดระวังความถูกต้องในสิ่งที่เขียนอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้เขียนต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ตนนำเสนอรวมทั้งความถูกต้องของเนื้อหาด้วย ข้อความในย่อหน้านั้นทั้งหมดไม่มีความจำเป็นเลย หากผู้อ่านอ่านงานวิจารณ์เป็นทว่าในสังคมไทย บ่อยครั้งที่เมื่อเรานำงานของนักคิดท่านเหล่านั้นเช่น พุทธทาสภิกขุ ส. ศิวรักษ์

เป็นต้นมาพิจารณาวิพากษ์ มักมีการปกป้องอย่างมั่งงายในทำนองว่าท่านผู้เขียนเหล่านั้นไม่มีความตั้งใจให้งานของตนเป็นวิชาการอยู่แล้ว ข้อความในย่อหน้านั้นจึงเป็นการวิพากษ์วิธีการคิดอย่างมั่งงายดังกล่าว เป็นการกันความรำคาญใจ ทั้งเราเอาไม้ตบแมลงวันทีบินหึ่ง ๆ สร้างความรบกวนเรานั้นเอง

(๓) เราอาจอธิบายอคติที่ท่านผู้เขียนมีและมีผลเป็นบรรทัดฐานในการมอง “วัฒนธรรมฝรั่ง” ไม่ว่าท่านผู้เขียนจะตระหนักรู้หรือไม่ก็ตามต่ออคตินี้ได้ด้วยข้อความที่ท่านผู้เขียนเองใช้อธิบายแนวคิดที่ปีเตอร์ เบอเยอร์ นักสังคมวิทยาศาสนาศรัทธา คือ ข้อความที่ว่า “การใช้เหตุผลนั้นสมควรเพียงเพื่อข้อเท็จจริงและตรวจสอบประสพการณ์ ว่าศาสนาที่แท้และศาสนาปลอมแตกต่างกันอย่างไร” (หน้า ๓๔) ซึ่งข้อความเช่นนี้วางอยู่บนความเชื่อที่ยังต้องวิพากษ์หรือตรวจสอบความน่าเชื่อถืออยู่คือความเชื่อที่ว่า ความเชื่อทางศาสนาจำเป็นและจริงด้วย เราจึงพบข้อเขียนของท่านผู้เขียนในทำนองที่มองโดยเริ่มจากความเชื่อว่าพุทธศาสนาถูกต้องแล้ว และเป็นการดีหากพวกต่างวัฒนธรรมเหล่านั้นจะหันมารับพุทธศาสนา โดยที่ท่านผู้เขียนจะไม่สงสัยในความน่าเชื่อถือของคำสอนต่าง ๆ ในพุทธศาสนาเลย แม้ว่าท่านผู้เขียนจะมีการอ้างถึงหลักกาลามสูตรก็ตาม

ในบ้านเรามากยกหลักกาลามสูตรมาถือเอาโดยไม่สงสัยว่าคำสอนนี้ของพระพุทธเจ้าถูกต้องและน่าเชื่อถือจริงหรือไม่ มักถือกันยิ่งกว่านี้ด้วยซ้ำไปว่า พระพุทธเจ้าไม่มีความเชื่อที่ผิดพลาดนี่คือข้อความเชื่อพื้นฐานที่เรามักพบเห็นเสมอ และข้อเขียนชั้นนี้ของ ส. ศิวรักษ์ก็ไม่ต่างไปจากนี้เช่นกัน

ในการอ่านงานเขียนชั้นหนึ่ง ๆ นอกจากเราจะดูว่าแนวคิดที่นำเสนอตรงกับความจริงเพียงไร เหตุผลสนับสนุนนั้นมีน้ำหนักหรือไม่ ข้ออ้างสู่ข้อสรุปสมเหตุสมผลหรือไม่ เรายังดูได้ว่างานเขียนนี้สะท้อนความรู้สึกเช่นใดของผู้เขียน มุ่งชวนเชื่อโดยใช้วาทศิลป์เป็นหลักหรือไม่ในสังคมที่มีผู้อ่านจำนวนมากก็ไม่ค่อยได้รับการฝึกฝนการใช้เหตุผล ผู้อ่านอาจจับไม่ได้ว่าข้อความใดที่ถูกนำเสนอมาเป็นเพียงวาทศิลป์ เป็นการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกโดยไม่เกี่ยวข้องกับเหตุผลหรือยกมาโดยไรเหตุผลหรือไรเหตุผลที่มีน้ำหนัก หรือเป็นการแสดงออกเพื่อเร้าความรู้สึกผู้อ่านโดยหวังผลทางจิตวิทยา โดยเฉพาะเมื่อข้อความนั้นผู้เขียนใช้วาทศิลป์ได้เก่งก็อาจหลอกล่อคนอ่านให้มองข้ามหรือละเลยข้อจ้อจลในการอ้างเหตุผลไปได้ ข้อความในกาลามสูตรนี้เราต้องตีความอย่างระมัดระวัง เช่น มา ตกทุกเหตุ ที่มักแปลความกันดังในหนังสือเล่มนี้ว่า “อย่าเชื่อถือเพราะ

ใช้หลักตรรกวิทยา” (หน้า ๖๕) หรือ มา เนยเหตุ “อย่าเชื่อถือเพราะใช้เหตุผลพิสูจน์ได้” (หน้า ๖๕) เป็นต้น เราต้องกลายอมรับความจริงที่ว่า การจับข้อจ้อฉลในการใช้เหตุผลนั้น มีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ สมัยพระพุทธเจ้าเอง พระพุทธเจ้าก็อาจมองไม่เห็นหรือต้อยความสามารถในส่วนนี้ก็ได้ ที่มีกาลามสูตรมาก็เพื่อเตือนให้ระมัดระวังโดยเฉพาะพวกโต้เถียงโดยหวังเอาอารมณ์ชนะคะกัน ข้อถกเถียงในหนังสือมิลินทปัญหาเป็นตัวอย่างอันดีตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อข้าพเจ้าได้อ่านก็รู้สึกว่าเป็นการถกเถียงเหตุผลแบบโต้วาทีและเล่นคำเล่นคารมเป็นหลัก โดยที่มีข้อจ้อฉลในข้อถกเถียงเหล่านั้นอยู่มากมาย ซึ่งเพียงเราปฏิเสธหรือชี้ข้อจ้อฉลในคำถามโดยแสดงให้เห็นว่าถามผิดก็ทอนความน่าเชื่อถือ และจัดการถกเถียงเหล่านั้นไปได้เกือบหมดแล้ว ถ้าเราจะตีความให้กาลามสูตรของพระพุทธเจ้าใช้ได้และน่าเชื่อถือก็ต้องตระหนักตรงนี้ด้วย ไม่ใช่พูดถึงตรรกวิทยาก็เหมาเอวาท่านปฏิเสธตรรกวิทยาทั้งหมด กล่าวคือ ถ้าไม่เป็นการปฏิเสธการใช้เหตุผลแบบจ้อฉลก็เป็นความต้อยความสามารถของพระพุทธเจ้าในการที่จะจับข้อจ้อฉลในการใช้เหตุผลได้ หรือไม่ก็เป็นความเข้าใจผิดของพระพุทธเจ้าต่อเรื่องการใช้เหตุผลเอง ที่จริงถ้าเราศึกษากาลามสูตรว่าเป็นการเตือนให้ระวังและรอบคอบก่อนจะเชื่อ น่าจะเป็นการตีความที่รับได้ทุกฝ่าย และไม่เป็นการตีความที่ทำให้ง่ายจนเกินไปหรือไม่วิพากษ์เลย

คงได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ท่านผู้เขียนมีแนวโน้มที่มองว่า แนวคิดพุทธสูงกว่าแนวคิดอื่น สะท้อนให้เห็นตลอดในงานเขียนเล่มนี้ ข้อเขียนท่านองมุ่งหาเหตุผลให้กับความเชื่อนี้ จึงปรากฏบ่อยครั้งโดยที่ปฏิเสธแนวคิดอื่นก็เพียงเพราะเขาเชื่อต่างกัน มากกว่าจะมีเหตุผลที่มีน้ำหนักมากพอหักล้างแนวคิดนั้นได้ เราต้องไม่ลืมว่า ท่านผู้เขียนเองมิใช่หรือที่ตกเตือนผู้อ่านไว้ในหน้าคำนำให้ระวังการใช้ภาษาให้ “งอกงามจำเริญในทางที่ถูกที่ควร” คำเตือนนี้เองก็เป็นสิ่งที่ท่านผู้เขียนจำต้องเตือนตนเองด้วย หนังสือเล่มนี้ปรากฏการใช้คำให้ต่าง ๆ มาก และใช้บ่อยอย่างไม่ระมัดระวัง และไม่ยุติธรรมสำหรับผู้ถูกโจมตีด้วย บ่อยครั้งตัดสินง่ายเกินไป หรือโจมตีเพียงเพราะเชื่อไม่เหมือนตนเท่านั้น นี่คือข้อต้อยสำคัญที่ปรากฏในงานเขียนชิ้นนี้ (และชิ้นอื่นๆ ที่ท่านเขียนเช่นกัน) ทั้งยังทำลายคุณค่าของงานเขียนของท่านไปมาก

(๔) ท่านผู้เขียนไม่ระวังหรืออาจไม่ใส่ใจหรือไม่ตระหนักหรืออาจสับสนก็ได้ในการใช้คำคำเดียวกันหลายความหมาย และโดยที่ใช้โดยไม่ระวังจนข้อความนั้น ๆ แม้จะอุปบริบทแล้วก็ยังคลุมเครือว่าหมายความว่าความถึงความหมายใด คำหลัก ๆ ที่เป็นปัญหาก็เช่น “วัฒนธรรมฝรั่ง” “วัฒนธรรมไทย” และ “ฝรั่ง” เป็นต้น

“วัฒนธรรมฝรั่ง” บางครั้งใช้หมายถึง “วัฒนธรรมฝรั่งที่มีคริสต์ศาสนาเป็นแกน” บางครั้งหมายถึง “วัฒนธรรมฝรั่งยุคใหม่ที่วางอยู่บนวิทยาศาสตร์แบบนิวตันและเดการ์ต” บางครั้งใช้หมายถึง “วัฒนธรรมฝรั่งยุคใหม่ที่วางอยู่บนวิทยาศาสตร์ยุคใหม่” บางครั้งใช้หมายถึง “วัฒนธรรมทุนนิยม” บางครั้งหมายถึง “วัฒนธรรมกามบริโภคนิยม” เป็นต้น บางข้อความวิจารณ์ “วัฒนธรรมฝรั่ง” โดยยากที่ผู้อ่านจะเข้าใจว่ากำลังโจมตีพวกไหนหรือทุกคนเลย

คำว่า “ฝรั่ง” เป็นคำที่ผู้เขียนใช้คลุมเครือยิ่งกว่า ฝรั่งพวกไหน ยุโรป อเมริกา หรืออิหร่าน พวกอาหรับ เมโสโปเตเมีย อียิปต์ รัสเซียในเอเชีย ตุรกี ละเป็นฝรั่งไหม? บ่อยครั้งยังชอบเหม่ออะไรต่ออะไรให้เป็น “ฝรั่ง” ง่าย ๆ เช่น คริสต์ศาสนาซึ่งเกิดในเอเชียก็เป็นศาสนา “ฝรั่ง” ตรรกวิทยาก็เป็นของ “ฝรั่ง” วิทยาศาสตร์ก็ของ “ฝรั่ง” เทคโนโลยีก็ของ “ฝรั่ง” ความสับสนระหว่างสิ่งที่ เป็นของ “สากล” และของ “ฝรั่ง” เป็นสิ่งที่เห็นชัด ตัวอย่าง เช่น วิทยาศาสตร์เป็นวิธีการหาความรู้ซึ่งในบ้านเราเดิมก็มี ในชาติอื่นในเอเชียก็มีแต่ระดับของการพัฒนาในด้านนี้มากน้อยต่างกันในแต่ละที่ การที่ “ฝรั่ง” ในความหมายถึงหลายประเทศทางตะวันตกมีพัฒนาการด้านนี้มาก ไม่ได้หมายความว่าวิทยาศาสตร์เป็นของ “ฝรั่ง” มนุษย์ทุกคนมีการใช้เหตุผลตรวจสอบความสมเหตุสมผลของการอ้างเหตุผลของการอ้างเหตุผลที่เรียกว่า ตรรกวิทยา มีการศึกษาทั้งในอินเดียโบราณและจีนโบราณ แต่พัฒนาการชะงักไป การที่มีพัฒนาการในวิทยาการแขนงนี้มากในเมือง “ฝรั่ง” หมายความว่า เป็นของ “ฝรั่ง” ดังนั้น เป็นต้น

แม้แต่คำว่าวัฒนธรรม “ไทย” ก็คลุมเครือ ตรงนี้ไม่เพียงเท่านั้นผู้เขียนเท่านั้นที่ไม่ได้ระวัง กลุ่มที่ประกาศตนปกป้องเอกลักษณ์ไทย แสวงหาความเป็นไทยล้วนแต่ไม่ได้ระวัง และใช้กันอย่างง่าย ๆ ทั้งนั้น ไทยยุคไหน? ยุคนครรัฐเช่นสุโขทัย ศรีสัชนาลัย หรืออยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ หรือปัจจุบัน ไทยพวกไหน? ชนเผ่าเชื้อชาติไทย หรือคนไทยในความหมาย คนในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันไม่ว่าจะมีเชื้อชาติอะไร ไทยกลุ่มไหน? กลุ่มพุทธ ไสยศาสตร์ กลุ่มตามแนวพุทธธรรม อิสลาม คริสต์ มาร์กซิสต์ ไทยรุ่นไหน? รุ่นคุณทวด คุณปู่ รุ่นคุณพ่อ รุ่นแม่ หรือวัยรุ่นปัจจุบัน ไม่เป็นการง่ายเกินไปหรือที่จะขีดลุ่มเอากว้าง ๆ เวลากล่าวถึงวัฒนธรรมไทยหรือความเป็นไทย ท้ายที่สุดโดยเฉพาะ “ความเป็นไทย” เป็นสิ่งที่เราพูดได้อย่างมีความหมายละหรือ

ในส่วนต่อไปนี้จะชี้ให้เห็นความผิดพลาดเพิ่มเติมในส่วนเนื้อหา โดยยกข้อผิดพลาดใหญ่ ๆ มาเป็นตัวอย่าง

(๑) ส. ศิวรักษ์ นำข้อเขียนไปวางอยู่บนความถูกต้องของหนังสือและบทความอีกหลายเล่ม เช่นของเบอเยอร์ คาปรั้า เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นหนังสือที่มีปัญหาในด้านความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ จึงมีส่วนให้ข้อเขียนเล่มนี้เป็นปัญหาไปด้วย

(๒) ในการอธิบายเรื่องความเป็นเหตุผล (rationality) ความเป็นปรนัย (objectivity) วิธีการหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์ นั้นแสดงให้เห็นได้ว่าผู้เขียนเป็นผู้อยู่ในวงนอกแล้ยมองเข้ามาดูปรากฏการณ์บางอย่างอย่างงงงวยมากกว่าจะได้เข้าใจถึงประเด็นในเรื่องนั้น ๆ งานเขียนนี้จึงไม่แตกต่างไปจากงานเขียนอื่น ๆ ของนักวิชาการจำนวนมากในสังคมไทยที่เมื่อพูดถึงเรื่องแนวคิดแล้วพูดถึงนอะไรก็กลายเป็นกาไปหมด เราจะหยิบมาเป็นตัวอย่างสักสองตัวอย่าง เรื่องความเป็นปรนัยเป็นเรื่องที่ต้องระวังเวลาพูดถึง ต้องตระหนักว่าใช้คำ ๆ นี้ในบริบทใด เพราะมันจะนั้นจะพูดกันคนละประเด็นไป แต่เราไม่เห็นความตระหนัก रखข้อควรระวังนี้เลย ความเข้าใจหนึ่งที่มักเข้าใจไขว้เขวได้แก่ความเข้าใจว่าวิทยาศาสตร์วางอยู่บนปรนัย ศิลปะบนอัตนัย ข้อความนี้ที่จริงคลุมเครือ เราไปถามนักวิทยาศาสตร์หรือศิลปินก็อาจไม่รู้ถึงธรรมชาติของงานของเขา ที่จริงวิธีการวิทยาศาสตร์และศิลปะมีส่วนที่อยู่บนปรนัยในความหมายที่ว่า จำเป็นต้องมีเป็นพื้น และทุกคนฝึกฝนได้ เช่น ทักษะในการใช้สีเป็น การทำการทดลองเป็น เป็นต้น และขั้นตอนที่เป็นอัตนัยในความหมายถึงการสร้างสรรค์งานชิ้นนั้น ๆ เช่น รูปดอกทานตะวันของแวน โก๊ะ หรือทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์ ซึ่งความสามารถวาดรูปได้อย่างสร้างสรรค์หรือคิดทฤษฎีได้เป็นเรื่องเฉพาะตัวของแต่ละคนไป ไอน์สไตน์พูดไว้ชัดเจนเลยว่า “ทฤษฎีคือการสร้างสรรค์อย่างอิสระของจิตใจ” นักวิทยาศาสตร์เหล่านี้เวลาที่เขาพูดถึงทฤษฎีของเขาจะพูดถึงว่า มันงามเพียงไร ฉะนั้นเมื่อเราจะพูดถึงปรนัยอัตนัยต้องถามด้วยว่าในเรื่องใดส่วนไหน

ความเชื่อหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งที่พูดเกินเลยไป และผู้เขียนก็ได้สะท้อนความเชื่อนั้นไว้ด้วยก็คือเมื่อพูดถึงทฤษฎีของนิวตัน ไม่ใช่ทฤษฎีของนิวตันถูกปฏิเสธทั้งหมด บางส่วนที่ใช้อธิบายไม่ได้และมีปัญหาเท่านั้นที่ถูกแทนที่ไอน์สไตน์เขียนไว้ด้วยซ้ำว่า “ไม่มีใครจะเคยคาดคิดว่าการสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ของนิวตันจะสามารถถูกแทนที่โดยทฤษฎีอื่น ๆ ได้จริง ความคิดที่ยิ่งใหญ่และ

กระจำขัของนิวตันจะยังคงอยู่ตลอดไป ในแง่ความสำคัญหลักในฐานะที่เป็นรากฐานของระบบใหม่ทั้งหมดของมโนทัศน์ที่ใช้ในขอบเขตของปรัชญาธรรมชาติ”

แต่ประเด็นที่สำคัญกว่าก็คือการโยงเอาโลกทัศน์แบบนิวตันว่าเป็นที่มาของการคิดแบบแยกส่วนเฉพาะซึ่งไม่รู้ว่าจะโยงได้อย่างไร หรือ Cartesian ของเดส์การ์ตว่าเป็นที่มาของการแยกสิ่งที่สังเกตกับผู้สังเกตออกจากกัน ผู้เขียนระวังหรือไม่ว่ากำลังพูดถึง Cartesian ในส่วนที่เป็น dogma หรือวิธีการทวินิยมที่ยึดความจำเป็นของการแยกระหว่างจิตและกายของเดส์การ์ตตกไปก็ไม่ได้หมายความว่าส่วนที่เป็นวิธีการผิด คำเตือนสำคัญสำหรับผู้เขียนก็คืออย่าสรุปอะไรเกินกว่าจะทำได้จากข้ออ้าง และระวังการหาแพะมารับข้อตำหนิ

(๓) ถ้าเราจะพิจารณาในแง่ผู้เขียนเดียวกับใคร และมีกลุ่มความเชื่อเช่นนั้นจริงหรือไม่ เราก็คงกล่าวได้ว่างานเขียนชิ้นนี้ล้มเหลวเพราะเดียวกับ Straw man คือ ไม่มีกลุ่มที่เชื่อเช่นนั้น หรือมีก็น้อยมาก และไม่อยู่ในฐานะที่มีความสำคัญในวงการแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น การวิจารณ์แนวคิดของนักฟิสิกส์รุ่นเก่า เราสามารถถามได้เลยว่าปัจจุบันมีนักฟิสิกส์แบบนั้นอยู่สักเท่าไร ควอนตัมเมคานิกส์ และทฤษฎีสัมพัทธภาพซึ่งบุกเบิกโลกทัศน์อย่างใหม่ในการมองวิธีการทางวิทยาศาสตร์เมื่อต้นศตวรรษที่ ๒๐ นี้ มาบัดนี้ก็สืบทอดแล้ว

มีข้อหนึ่งที่ถูกละเลยแต่ชอบกระทำกันก็คือ ในขณะที่ปฏิเสธและโจมตีอิทธิพลความคิดตะวันตกทั้งหมด ผู้โจมตีมักยกเอานักคิดเช่นไอน์สไตน์เป็นต้นเอาแนวคิดของเขามาสนับสนุนข้อวิจารณ์ของตน ท่านผู้เขียนเล่มนี้ก็ไม่หลีกเลี่ยงวิถีปฏิบัติเช่นนี้แต่อย่างใด นี่คือสิ่งที่ทอนความน่าเชื่อถือในงานเขียนนี้ลงไปด้วย

(๔) การประกาศความเป็นไทให้กับตน ไม่ได้หมายถึงการปิดตนเองไม่ติดต่อหรือรับรู้หรือแลกเปลี่ยนกับใคร การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและทันทีทันใดเมื่อมีการติดต่อระหว่างกัน และถ้าจะคัดการรับวัฒนธรรมอื่นก็ต้องไม่ติดต่อกับใครอย่างเด็ดขาดซึ่งก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้จริง นอกจากนี้ยังต้องแยกแยะระหว่างการมีอิทธิพลต่อกันระหว่างวัฒนธรรมด้วย กับการทำตามรูปแบบบางอย่างเหมือนแฟชันเท่านั้น เราต้องไม่ลืมอีกด้วยว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมส่งผลต่อกัน ไม่ใช่มาหรือไปทางเดียว ในสมัยที่การคมนาคมและการสื่อสารยังไม่เจริญ เราติดต่อชิดใกล้ก็แค่เพียงดินแดนใกล้เคียง อิทธิพลจากดินแดนเหล่านั้น

ย่อมมาก เมื่อโลกเปิดกว้างขึ้น ความหลากหลายของกระแสวัฒนธรรมก็มีมากขึ้น และอิทธิพล
เดิมก็คลายความเข้มข้นลง

ตัววัฒนธรรมเองก็มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในยุคหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง อีกยุคก็
เป็นอีกแบบ ทั้งไทยและ “ฝรั่ง” ก็ไม่ได้หลีกเลี่ยงความเป็นไปดังกล่าวนี้ สิ่งที่ ส. ศิวรักษ์ทำจึง
เป็นการพูดถึงอะไรก็ตาม โดยทำให้มันหยุดนิ่งไม่มีพัฒนาการและเป็นกลไก ซึ่งโดยความเป็นจริง
และธรรมชาติของสังคมหาได้เป็นเช่นดังว่า ดังนั้นจากสิ่งที่ ส. ศิวรักษ์พยายามทำจะเป็นการ
สูญเปล่าและไม่ตรงกับเรื่อง ไม่ช่วยให้เราเข้าใจทั้งวัฒนธรรมของเราและของเขา ยังทำให้เกิด
อคติและการรังเกียจเกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมอย่างไรเหตุผลที่มีน้ำหนักก็อีกด้วย

นอกจากนี้ท่านผู้เขียนเองยังไม่ระวังที่จะตระหนักด้วยว่า ถ้าเราต้องการความเป็นไท
โดยการสร้างสรรค์อารยธรรมของเรา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมมนุษย์ที่เป็นสากล เราจะต้อง
ไปพ้นการยึด “ความเป็นไทย” ซึ่งไม่แจ่มชัดว่าหมายถึงอะไร แล้วยังทำให้เราเป็นอนุรักษ
นิยมอย่างมกมายด้วย

ข้าพเจ้าจะขอยุติประเด็นนี้ไว้เพียงแค่นี้ โดยตั้งคำถามว่า “พุทธศาสนาที่เป็นของ
“แขก” กลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ไทย” ได้อย่างไร ทำไมเราพูดได้ว่าเราเป็นไทแก่ตนโดยที่เรา
เป็นพุทธได้ด้วย

(๕) ใช้ว่าหนังสือนี้จะไม่มีการตัดสินที่น่าคิด ความล้มเหลวโดยจุดมุ่งหมายไม่จำเป็นต้อง
ทำให้งานทั้งหมดล้มเหลวไปหรือไร้สาระ ข้อวิจารณ์ต่อระบบของไทย ระบบราชการ ความเคยชิน
ในจารีตแบบไทยๆ เป็นข้อวิจารณ์ที่มีค่าควรรับฟังและติดต่อ หลายประเด็นให้ความกระจ่างกับ
เราในเรื่องนั้นดีขึ้นด้วยซ้ำ และสิ่งหนึ่งที่เรอาจประทับใจได้ก็คือ ความกล้าหาญในการวิพากษ์
ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยขาดแคลน นี่คือนัยยะของท่านผู้เขียน แต่แม้เราจะชื่นชมในสิ่งนี้ เราก็
จำต้องวิพากษ์ท่านเช่นกัน โลกของการ “เซียร์” กันนั้นปล่อยให้พวกคนใหญ่คนโตในสังคมไทยทำ
กันไป สำหรับพวกเรา พวกที่อ้างตนว่ารักความจริง ความจริงคือสิ่งเดียวเท่านั้นที่ชี้แนะทาง
เราต้องแยกแยะระหว่างการเคารพตัวบุคคลกับเนื้อหาของความคิดในเรื่องนั้นๆ ของท่านผู้นั้น
มิฉะนั้นเราก็จะไม่ไปพ้นจารีตความเคยชินแบบไทยๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมทอญภูมิปัญญา
และไม่วิพากษ์ ซึ่งต่างจากสังคมจำนวนมากในเอเชียเองด้วยซ้ำ

ข้าพเจ้าขอยกถ้อยคำนำคิดของท่านผู้เขียนจากหนังสือ “อนุสติจากนครวัดนครธม” มาปดท้าย “...อันตรายมันอยู่ตรงนี้ ฉะนั้นอย่าเพึ่งยกย่องใครเร็วเกินไป ต้องรู้จักให้ดีจริง ๆ เสียก่อน เมื่อยังไม่รู้ดีจริง ควรศึกษาถามไถ่ผู้รู้ซึ่งเราขาดมาก.....และทราบไต่ที่ยังหลงตัวเอง อยู่นี้กว่ารู้จักเพียงพอแล้ว ตราบนั้นก็ยังเฝ้าถักสานอยู่ในความมืดเช่นนี้ตลอดไป เราเห็นจะต้อง เปลี่ยนความคิดข้อนี้ให้มาก....” (หน้า ๕๗)

บุญส่ง ชัยสิงห์ภานานนท์

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย